

BREZ SONCA

JERN LEDINA

*V reki dni, ki se čez polje razliva
stojim na otoku svoje samote ...
Misli polzijo po vejah molčanja
kot kaplje z dreves, ko se jug vanje zaganja.*

*Zorane so prahe, ozimina njive pokriva,
v meglo so se skrile te zemlje lepote ...
Vse je goló, še macesen se obleta —
in hrepenenju vsa krila so speta ...*

SPOMINI NA IVANA CANKARJA

DR. RUDOLF MARN

Moje poznanstvo z Ivanom Cankarjem sega še v srednješolska dijaška leta. Bila sva približno enake starosti in tudi isto leto maturirala, samo Cankar na realki, jaz na gimnaziji.

V Štefetovi zadrugi v Streliški ulici sva čitala svoje prvence, vendar Cankar ni bil stalen obiskovalec teh literarnih večerov. Bolj se jih je udeleževal Murn in še danes se dobro spominjam, kako se je Murn jezil name, ko sem mu nekoč strogo kritiziral njegove pesmi. Sicer sem sam naklepal nekaj zvezkov pesmi, a sem pozneje poezijo opustil in se držal proze.

Po maturi smo se sicer razšli, toda vedno znova smo se našli v Kravji dolini (današnja Vidovdanska cesta). Med lesenim paviljonom Sokola na Taboru in danes še obstoječo Možinovo gostilno je stala na samem Francotova pritlična gostilna, ki o njej danes ni več sluha ne duha. Bila je to domača predmestna gostilna, kjer se je gost počutil kakor doma. Sem so zahajali Cankar, Murn in Kette; Župančič je le bolj redko prihajal. V podstrešju je stanovala mlada šivilja Lucinka s svojo materjo. Moja ljubezen je tudi stanovala v Kravji dolini in bila prijateljica Francotovih gospodičen, Lucinka pa je bila njena šivilja in prijateljica.

Lucinka ni bila samo prijateljica naših pesnikov, ampak tudi dobrotnica. Kolikokrat so prihiteli iz cukrarne Cankar, Murn in Kette ter že na stopnicah klicali: »Lucinka, Lucinka!«

»Kaj pa je, cigani?« se je s smehom odzvala. »Ste gotovo lačni?«

»Ali imaš kaj fižola?« je vprašal Kette, »ničesar nismo še danes jedli.«

»Imam ga, imam, kakor vsak dan,« je odvrnila Lucinka, in takoj postavila rumeno lončeno skledo na staro mizo ter vzela iz predala tri lesene žlice.

Posedli so v prostrani kuhinji na stole brez naslonjala ter krepko zajemali iz skupne sklede. Lucinkina mati je stala pri štedilniku in gledala na kuho, Lucinka pa je šivala pri oknu ter poslušala boheme, ki so se prešerno pogovarjali, drug drugega vlekli ter kritizirali slovenske literarne razmere. Kette je bil veseljak od pete do glave, Cankar je bil zajedljiv, a se je rad široko smejal, Murn pa je bil pesimist, nikoli zadovoljen in je vedno nergal. Vzrok je bila kal boleznj v prsij, ki ga je tudi spravila v prerani grob. Z Murnom sva skupaj »pisala« v trgovski in obrtni zbornici. Imela sva skupnega velikega dobrotnika, pokojnega tajnika zbornice, deželnega odbornika in predsednika Kmetijske družbe, Ivana Murnika. Študiral sem namreč pravo, toda brez sredstev. Murnik me je nastavil v zbornici s primerno plačo, ki je pa nisem dobil izplačane, ker sem imel stanovanje in hrano pri starših. Kadar sem pa šel na Dunaj, mi je dal prihranjeno plačo. Ko sem vse porabil, sem se vrnil in zopet »pisal« v trgovski zbornici. Hodil sem tudi jaz križev pot slovenskega študenta. Murnu je Murnik naklonil ustanovo trgovske in obrtniške zbornice za študij na trgovski visoki šoli na Dunaju. Murn ni bil zato, kar mi je sam priznal, raje je pisal v trgovski zbornici, da se je mogel preživljati. Pokojni Murnik je bil sploh eden največjih mecenov slovenskih dijakov, njega bi se morala toplo spominjati naša literarna zgodovina.

Kakor sem že omenil, je bil Murn hud pesimist in je zlasti zavidal drugim zdravje. »Poglej ga Župančiča,« mi je večkrat rekel, »suh je kot trska, da ga skoro nič ni, hodi pa kot kozel po planini, ima punce, pa je zdrav kot riba.«

Kljub gostoljubju, ki ga je užival na Visokem pri gospe Franji dr. Tavčarjevi in v Podragi pri g. Božiču, je Murna pobrala sušica.

Pustil sem naše boheme pri Lucinki v kuhinji. Fantje so bili lačni, a kljub temu veseli in dobre volje. Po fižolu so mahali z lesenimi žlicami kot po največji slaščici.

»Fantje, kaj bomo pa pili?« se je po jedi oglasil Cankar.

Spogledali so se in prasnili v smeh.

»Mici« se je oglasil Kette in zavpil doli po stopnicah, »ali ga prineseš en polič?«

Ni trpelo dolgo in pri vratih se je pojavila vitka postava s sila nežnim in ljubkim obražčkom, ki ga je eno oko malo kazilo.

Mici je prinesla pol litra vina.

»O, ti zlata duša,« se je oglasil Cankar, »ga bom že jaz plačal, ko mi bo Schwentner dal honorar.«

In bilo je veselo in prisrčno ter prešerno v Lucinkini kuhinji, da je oživela še Lucinkina mati in zadovoljno gledala mlade ljudi, ki so se za nič tako prisrčno smejali, vsi brez beliča v žepu.

O, kolikokrat so romali naši pesniki od Polonce do Lucinke na fižol. Sama ni imela dosti, toda z največjim veseljem jim je postregla s fižolom.

Neki dan kriče od spodaj po stopnicah gori: »Lucinka, Lucinka, pojdi doli! Danes si povabljena!«

Šla je doli.

»Danes smo bogati,« je zaklical Cankar, »tri sto goldinarjev sem dobil od Schwentnerja, to moramo zapiti.«

»Pojdi no,« ga je ošvrknila Lucinka, »kupi si najprej nove čevlje, saj ti palec gleda iz teh.«

»Jaz sem Cankar,« odvrne ta, »in to ti pove vse! Danes moramo biti vsi veseli, vsi židane volje.«

Nič prehrupno ali razuzdano, samo prisrčno, domače in razburkano, pravo bohemsko veselje je zavladelo v družbi.

Včasih nas je bilo več v tej družbi: moja ljubezen, njena sestra in še drugi; vedno pa smo bili dobre volje, svet je bil naš, več si pa želeli nismo.

Župančič je bolj redko prišel na Tabor, morali so ga povabiti. Naš Oton ni bil bohem, vsaj tak ne, kot so bili trije njegovi sovrstniki.

Ti moji spomini oziroma samo naznačenje njih imajo tudi svoj jubilej: štirideset let je od takrat minilo in dvajset let pred in po Cankarjevi smrti.

In takratna moja ljubezen sedi poleg mene pri mizi in mi kaže svoj v rdeč žamet vezan album, ki so mu pa na eni strani platnice napol ožgane. »Štirideset let je minilo, odkar mi je Cankar pisal v ta album,« pravi, »čas je, da objaviš te spominske vrstice, ki do zdaj še niso bile objavljene. Zdi se mi kakor izpoved takratnega Cankarja, prav takega imam pred očmi.«

S tem izpolnujem njeno željo. Do pičice natančno sem prepisal izvornik, ki se glasi:

»Nočem Vam pisati v to knjigo filozofičnih nauk, ne globoko poetičnih sentenc, ne blagohotnih nasvetov; te stvari so na svetu zato, da jih človek prezira. Prepričan sem, da ne bote pogledali niti v jednom usodnem trenutku v svoj album, da bi iskali v njem tolažbe in vodnika. Vrh tega bi naleteli slabo, če bi se ravnali po mojih naukih. Zakaj zdi se mi, da bi morali biti nasveti, ki naj bi jih dajal drugim, samo odsvit mojega življenja, pravila, zakoni in konsekvence mojih dejanj.

A moje življenje ni drugega kakor smešen konglomerat slučajnih neumnostij; nikjer nobene ravne poti, niti sledu kake jednotne ideje; moja dejanja so napol udušena v brezplodnih refleksijah, še predno so porojena, — secirana, še predno so dovršena.... Iz vsega tega se da izvajati samo tole: človek mora imeti pred seboj trden, vsakdajen smoter, krog katerega se ovija njegovo življenje kakor bršljan krog drevesa, kakor ornament krog

stebra. Kdor pa se uda usodi z zatisnjenimi očmi in povešenimi rokami, izgubi se sramotno prej ali pozneje; bog mu je milosten, če mu je dal vsaj toliko moči, da izgine še prostovoljno o pravem času... Vi, gospodična, ste gotovo že blizu svojega filistejskega smotra, ali pa ste ga morda že dosegli; Vam torej vse to ne velja. A povejte stvar komu drugemu, kogar se tiče, — na priliko moji malenkosti, Vašemu ponižnemu slugi.«

V Ljubljani, 23. XI. 98.

Ivan Cankar

JESENSKE PESMI

JOŽA ŠELIGO

*Mrtve rože
nepotrgane,
mrtve trate
nerazcvétene.*

*Tihi logi
neizsanjani,
vetri v nóči
nepovabljeni.*

*Cesta s poljem
v eno združena;
onstran ceste v polju
mrtva ljubica.*

*Globoko v trave
pada noč,
na temne strehe
revnih koč
zvezde sijajo.*

*Vse mirno, mirno spi,
neizmerno zvezd gori
kakor nekoč
s sinjimi očmi.*

*Vse mirno, mirno spi;
na strehe revnih koč,
globoko v trave
pada noč.*